

ПРЕЗИДЕНТИ СЕЗЮ

«Керек болса, битеу онгланы бир жумдурукъга жыярыкъбыз...»

РФ-ни Президентни Владимир Путин 23 июнда кыралны инсанларына кезулю селешгенди. Ол коронавирус жукъган аурууга кыжау мадарланы эселлерини, кыралны экономикасын аягы юсоне этнулю юслеринден айткъанды эмда бир неча маъаналы предложение этгенди.

Барыбыз да кыйналганбыз Биринчиден, коронавирус жукъган аурууну юксонден айта, озъган юч аны ичинде жамуахта саулай кыйын болганын белгилегенди ол: «Барыбыз да сынаулаагы тюбегенбиз. Алай жамуат тонголмегени кыуандырды. Ол угъай, жамуат болуму, ауруу кептирген кыйынлыкны, аны жалаанда бирге бопсак хорлапалыкъбызны аныглап, бириккен этгенди», - дегенди ол.

Пандемия бла байламлы кийириткен чекле аны кент жайылууну тыйып, саулык саклау укрежденилаагы хазырланьырга онг берилгенди. Алай бла адамланы жашауларын, саулыкларынын сакларьга къолдан келгенди.

Кыралны регионларнда болум бирок туюкъ эди. Аны себепли субектлени башчыларына эпидемиология халыга кере керекли оюула чыгарьырга аркеник берилгенди.

«Хау, бюгон бир-бир регионда, ол санда Тувада, Къарачай-Черкесде, Амамо-Невец эм Ханты-Мансий округлада болум кыйынды. Алай биз бу кезиуде улуу сынау жыйышдыргъанбыз. Бир адамыбыз да кыйынлыкда кеси къалыкъ койду. Керек болса, битеу онгланы бир жумдурукъга жыярыкъбыз - медицина араланы, Сауатланган Кючлени, МЧС-ни, волонтерланы сынауларын. Дагыстанда, Забайкал крайда ма алай бла тозетгенбиз болуму», - дегенди кыралны башчысы.

Бюгонлюкде уа вирусха

кыжау дармананы чыгарьы кыралганды, адамла чырмаусуз битеу керекли товарланы сатып алалгандыла, окъуучула, студентле дистанциалы халда окъууга къыролгенди, эл молу иште заманды толтурулгандыла. «Хар ким да ишлене жеринде къолдан келгени этгенди», - деп къошанды Президент.

Саулык саклау укрежденилаага пациентлерге жетер тенги бир жерде къураулгандыла. Аны бла бирге тезде келден-кел бардырыладыла. Аны хайрындан да вирус энди жукъган кезиуде ачыкълап, багынуу башларьга онг берилгенди.

Алай аякъха вирусну хорлапганбыз деге эртеди. Хар кюнден ауругъанланы тизмелери кенгерип барады. Биллал болумда уа вакцинаны хазырлау бютунда маъаналыды, деп чертгенди Владимир Путин.

Медикиге - келдендиру ахча Кыралны башчысы медиклерге, волонтерлаага тамамлап кыйын эм жуулап ишлери ючюн ыразылганын айткъанды. Ол COVID-19 аурууну багынуу бла юрешеленге келдендиру тюлеуле июлда бла августда да этиликлерин билдиргенди. «Аладан налож алырмайды, дагы солугуа кетгенериде бу тюлеуле тергеликди. Алай бла уа отпускъо ахча къеберикиди», - дегенди ол.

Кюшакъ ахчаны интернационада, абаданна туръган юлде ишлене социалык ишчиле да аллыкъдыла. Алаагы келдендиру ахча 15 апрельден 15 июль

га дери берилген эсе, аны энта эки айга созарьга оюу этилгенди - 15 сентябрьге дери.

Хакъы кеп - кеп телерикди

Президент 2021 жылда 1 январдан адамла алган фыйдадан наложну ючменин 13 процентден 15 процентге дери кептеирге предложение этгенди. Алай аны жылга фыйдалары 5 миллиондан кеп болганыла

телерикди. Налог ахчадан саулай угъай, белгиленген тарихден озъганыдан жыйылыкъды. Алай бла уа кыралны бюджетине кюшакъ халда 60 миллиард сом тошерикди.

Бу ахчаны уа кыралны башчысы аз тюбеген, артыкъда кыйын (орфанлы) ауруудан кыйналган сабилени багыула, алаагы багыла дарманланы, реабилитация техниканы сатып алырга, бийик технология операциялаагы къоратырга кереклисин айткъанды. «Алай ауруулары болган сабилени ата-аналарына болушукну жамуатдан, тюрю-тюрю фондладан излерге тошеди», - деп белгилгенди ол.

Льготалы кредитле Ююрлеге кырал себепли мадарларынды бири льготалы ипотека болганды - 6,5 процент. Президент аны кенгертип, багысы 6 миллионга жеткен жаңы фатарны сатып алганды да тохашдырып предложение этгенди. Алганы а ахча фатарны багысы 3 миллиондан

Сабийлеге энта 10-шар минг

Пандемияны кезиуде кыралда баш маъаналы ишлене бири ююрлени

къолайлыкларын саклау болганын айткъанды Владимир Путин. Кырал себепли чеклеринде юч жылга дери балаага 5-шар минг эмда юч жылдан онапты жылга дери сабийлеге уа 10-шар минг сом берилгенди.

- Туугандан 16 жылга дери сабийлеге июлда энта 10-шар минг сом берилуу тюзге санамыз. Ахчаны июнда алганыла

озмаса берилгенди.

Коронавирустан бютунда улуу заран сынаган предприятиялаагы льготалы кредит бериле - 2 процент ючменде. Бу жумушларга уа кюшакъ халда 100 миллиард сом бюнонорюкю. Ишчилерини саын саклапган предприятияла уа кредитни тюлемей къыорьга болушукдыла.

Налог жаңычылыкыла

Арт кезиуде РФ-де кезирини иш бла жаңычкыналы саны ёгенге барады. Эпидемияны кезиуде уа алаагы 2019 жылда тюлеуле налоглары артыкъа кыйтырылганды. Путин профессионал фыйдаагы налог кийириу сынау жетишилми болганын чертип, 1 июлдан аны кыралны битеу субектлеринде синдириге болушук айткъанды.

Информация технология сфера айнууну жолунда болганын белгилеп, кыралны башчысы алаагы налогну шендюю 17 проценттен 7,6 процентге дери азайтырга кереклисин да билдиргенди. Андан сора да IT-компанияны фыйдаларыдан налог да 20 проценттен 3 процентге дери азайтылганды.

Регионлаагы - кюшакъла

Субектлеге коронавирусу кыжау мадарлаагы 200 миллиард сом бюнонорюкю эди. Путин министрлени кабинетине бу жумушларга энта 100 миллиард сом бериге бююрганды. Дагыда регионлаагы жолны жаңыртуу жумушларга да 100 миллиард сом юлешиндикиди. Бу болушукну уа жоланы тохашдырып графикден алъа ишлетген субектле алапкъыдыла.

ТИКАЛАН Фатима хазырлаганды.

ошмаса берилгенди.

Коронавирустан бютунда улуу заран сынаган предприятиялаагы льготалы кредит бериле - 2 процент ючменде. Бу жумушларга уа кюшакъ халда 100 миллиард сом бюнонорюкю. Ишчилерини саын саклапган предприятияла уа кредитни тюлемей къыорьга болушукдыла.

Налог жаңычылыкыла

Арт кезиуде РФ-де кезирини иш бла жаңычкыналы саны ёгенге барады. Эпидемияны кезиуде уа алаагы 2019 жылда тюлеуле налоглары артыкъа кыйтырылганды. Путин профессионал фыйдаагы налог кийириу сынау жетишилми болганын чертип, 1 июлдан аны кыралны битеу субектлеринде синдириге болушук айткъанды.

Информация технология сфера айнууну жолунда болганын белгилеп, кыралны башчысы алаагы налогну шендюю 17 проценттен 7,6 процентге дери азайтырга кереклисин да билдиргенди. Андан сора да IT-компанияны фыйдаларыдан налог да 20 проценттен 3 процентге дери азайтылганды.

Регионлаагы - кюшакъла

Субектлеге коронавирусу кыжау мадарлаагы 200 миллиард сом бюнонорюкю эди. Путин министрлени кабинетине бу жумушларга энта 100 миллиард сом бериге бююрганды. Дагыда регионлаагы жолны жаңыртуу жумушларга да 100 миллиард сом юлешиндикиди. Бу болушукну уа жоланы тохашдырып графикден алъа ишлетген субектле алапкъыдыла.

ТИКАЛАН Фатима хазырлаганды.

Хурметлеу

Казбек Кокков аскер мемориалга голле салганды

24 июнда, 1941-1945 жыллада Улуу Ата журт урушда Хорламны 75-жыллыгына белгилеу бла байламлы къураулган аскер парадла бла артиллерия салюта болган гитче ГЭС-ни хайырлануу башланганды. Къабарты-Малкъарны Башчысы **Казбек Кокков**, жоюлган аскерилеге хурмет этип, Налъчикде «Махталуукуну Емюрлюк оту» мемориалга голле салганды.

Жыйылуулаагы КъМР-ни Парламентини

Председатели Татьяна Егорова, КъМР-ни Правительствосуну Председатели Мусульман Алий, республиканы право саклау эм юч структураларына таматары къагытылганды.

Жаңгы коронавирусу жукъган аурууну дуния пандемиясы бла байламлы Россейни Президенти алыын Хорлам кюнню байрамны 2020 жылда 24 июнунда кечюрюрге оюу этгенди.

Ачылыу

Огъары Малкъарда гитче ГЭС хайырланьырга берилгенди

Къабарты-Малкъарны Черек районунда 10 МВт ючю болган гитче ГЭС-ни хайырлануу башланганды. Ачылууну куюуныча КъМР-ни Башчысы **Казбек Кокков**, правлени председатели Жираслан Пагов эм аймайлы ишчиле къырал саугыла бергенди.

«Огъарымалкъар МГЭС-ни

Огъарымалкъар МГЭС тюгеректе бек аз заран жетирген гитче гидроэнергетиканы объектиси. Ол бийик тау Черек районда Малкъар Черек сууда орналады. Станцияны сооруженилары тюгеректе болумга келиширилип къураулгандыла, жерлини суу басмайды, черени ГЭС-ни мемияныдан энишгенди. Кыралууна керек объект деривацияны гидроэлектростанцияды - аны турбиналарныда суу кюч платина бла угъай, кептирилген сууну кесими водовод система бла ётюрюлгени ючюн къурадыла.

Алай оюу турбиналада суу кючю бийик платина ишменгеней эм водохранилище къурамагъанлай жалътырга онг бергенди. МГЭС-ни бюпоиню ючюне келтиркен бийик технологиялы оборудованисы барды, аны проектин 1000 метрден артыкъ бийикликде тау сууда ишлеуно энишчилерини эсе алып жаңырттырдыла. Огъарымалкъар МГЭС-де гидроэнергетиканы орталыкъ чыгарьу 60 млн кВт.ч. болушукды.

тынгылы къурулуш жаңы бла орунбасары **Николай Карпухин**, КъМР-ни Правительствосуну, Русидируну Къабарты-Малкъарда бейононо, Черек районун администратциясыны оючулары къышкъандыла.

«Огъарымалкъар гитче ГЭС ишлене башлаганы бла энергия жаңы экологиялы халда чыгарьылганды, - деп белгилгенди Казбек Кокков. - Станцияны иши тюгеректе бек аз заран жетиргенди. Андан сора да, ГЭС уруну жерле эм тохтаусу наложна келиуу бла жалчытырыкъ»

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

хайырланьырга кийириу Къабарты-Малкъарны ток бла жалчытырга къошумдукды, - деп чертгенди Николай Шулъгун. - Жаңгы станция таза электрокючю ишанлы чыгарьууну жалчытырыкъды эм республикада бу жаңы бла жетишмеулене кетерикди».

Къабарты-Малкъарны гидроэнергетикасына кюшумчулуклары эм аны анытырга салган улуу кыйыныч жайылган заманы кетенин кюрготкен шарт болганын чертгенди. Аны бла бирге Спортреабилитацияны ишчилерини къаты сакларьга кереклисин да эсертгенди.

КъМР-ни саулык саклау министрлиги Рустам Калбаев Къабарты-Малкъарда бюнонорюкю коронавирустан ауругъанлаагы багыарга деп жаңы медицина

ПАРАД

Жигитлеге баш ургъандыла, тюрелеге кертичиликни, аскер кючю да кергюзтгендиле

Москвада Улуу Хорламны 75-жыллыгына аталган парадха 13 мингден аслам аскерчи, 230 техника къатышкъанды. Парад пандемия бла байламлы 9 майдан 24 июннга кечюрюлгени белгилди. Бу кюн а бошдан сайланганды - 75 жыл мындан алъа 24 июнда Улуу Ата журт урушда фашизмни ууатхан аскерчиле Кызыл майданда тизгин бла ётюп, вермахтын байракъларын Мавзолейни аллында биръгъан эдиле.

Бир минут шумсуз туруу

Россейге бу даражалы иште къатышарьга Беларусьсияны, Сербияны, Молдованы, Узбекистан

ны, Къазахстанны, Кыргызыстанны, Таджикистанны, Абхазияны эм Юг Осетияны башчылары да келгенлери айтъырды. Парадха ол къалны урушда фашизмни ууатхан

ветеранла да къатышкъандыла. Ала кырал къулушукнуула бла бирге сыйлы трибунадан оутургъандыла. РФ-ни Президентни **Владимир Путин** эмда тыш кыраллары оючулары ала бла саламлашкъандыла, къысха ушакъла бардыргандыла.

РФ-ни Президентини байрам бла алгъышлау тюреге бурулганды. Владимир Путин Улуу Ата журт урушда Хорлам битеу дунияны жалынкъызылгын, жарыкъ кепириу

кючю, мамырлыкны саклапганын, тарыхында ёмюрлеге къалганын чертгенди.

Бюгон биз къазауатдан кыйтылмагъанланы жарыкъ сыфатарына баш урабыз. Бизни арабызда болмаган, дунияларын алышкан ветеранлаага бу-шуну этебиз, - дегенди эмда жыйышкъанланы бир минут шумсуз турурга чакъырганды.

кючю, мамырлыкны саклапганын, тарыхында ёмюрлеге къалганын чертгенди.

Бюгон биз къазауатдан кыйтылмагъанланы жарыкъ сыфатарына баш урабыз. Бизни арабызда болмаган, дунияларын алышкан ветеранлаага бу-шуну этебиз, - дегенди эмда жыйышкъанланы бир минут шумсуз турурга чакъырганды.

Ахыры 3-чю бетдеди.

Видеоконференция

Карантин аз-аздан кетериле барады, алай санитар тазалыкъны мадарлары сакъланадыла

Къабарты-Малкъарны Башчысы **Казбек Кокков** КъМР-де коронавирусу ауруудан сакъланууну эмда аны жайылууну контроль этнулю мадарларын жашауда бардыруу жаңы бла операция штабын кезилуу жыйып, Андан сора да, ГЭС уруну жерле эм тохтаусу наложна келиуу бла жалчытырыкъ»

КъМР-ни саулык саклау министрлиги Рустам Калбаев Къабарты-Малкъарда бюнонорюкю коронавирустан ауругъанлаагы багыарга деп жаңы медицина

ушанды. Госпитальлада 1334 сауусу жатады, реабилитацияла уа 54 адам тюшенди. 1561 сауусу амбулатория халда багылды. Тестлене 79 мингден аслам адам ётгенди. Коронавирусу болганын билгенде, ишчиле саны 1879 (42%) шарт жетил халда ауругъанланы саны 1388 (31%) боладыла.

Жираслан Пагов ауруу сау болганын келден-кел ола баргъанларын эмда ол а республикада эпидемияны дарманна бла жалчытырга кетенин кюрготкен шарт болганын чертгенди. Аны бла бирге Спортреабилитацияны ишчилерини къаты сакларьга кереклисин да эсертгенди.

КъМР-ни саулык саклау министрлиги Рустам Калбаев Къабарты-Малкъарда бюнонорюкю коронавирустан ауругъанлаагы багыарга деп жаңы медицина

укрежденилаага 1583 ундурк бюнонорюкю, аланы 715-синде килоруду бла жалчытан оборудовани болганын билдиргенди. Керек болса, дагыда 160 ундурк хазырды дегенди. МГЭС-ни бюпоиню ючюне келтиркен бийик технологиялы оборудованины айткъанлары танып, Къабарты-Малкъарда хал эки ыйыкъдан артыкъ заманы ичинде бир ызда турганын да эсертгенди. Арт кюнде госпитальлаагы тюшенини, кыйын сауусуланы саны азайганды. Налъчикде терк медицина болушук берген служба-лары бригадалары алгын 60-70 ундурку орунну 30-40 адамы келтиредиле.

Госпитальлада тургъанланы араларында халлары орталыкъ болганыла эмда жетил халда ауругъанла асламыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Карантин аз-аздан кетериле барады, алай санитар тазалыкты мадарлары сакъланадыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетеди.

Республиканы башчылары оюулары да жыйындары багытталып жатканын да маанилүү катары айтканда. Ала амбулатор халда медицина болушук берген битеу кырал медицина организациялага келешине турадыла. 289 адамга керекли дарманла берилгенди.

бла транспортта аруудан сакъланы мадарла кыалай толтурулганын, ЕТЭЗге хазырлануу эман аны бардыруу кезинде санитар эпидемиология кыркуу сулуук кыалай жалчытылганын кыаралганды. Карантин жумашта барыну эман экономикалык бла социал сфераны бир-бир объектири ишлеп башларча этиуно амаллары экин халда сюзюлгенди.

Алайда да, 24 июндан музейлене бла библиотеканын ачаргга, парклага, скверлерге бла кыабарла жорууно жоруктарына салынган чеклени кетериге, транзит транспортту тыймазгга, косметика жумушун алгъ-адын жазылууно эман кыалай кийינו мадарларын сакълала бла бирге толтуруп башларгга эркин этерге оноу чыгарылганды.

Андан сора да, КЪМР-ни Правительствосу Роспотребнадзор бла бирге 1 июндан башлап жай верандалары болгон кафеелени, башлары жабалмаган рынокланы бла ярмакталаны ачыну мадарларын эпидемиология болууно эсге алуу бла тамамларга буюрулганды. Профилактикага эчки эс буюруу керекли да эсгертилгенди. Аны бла бирге жабкы уруну эман социал коллективде коронавирусдан сакъланыуу кыаты мадарларын этгенле турругга, халкыгга бла санитар кыркуусузукуну жоруктарында таимазгга кереклисин дайым ангилтыргга кереклиси да кыаты эсгертилгенди.

Контроль

Республиканы Башчысы сахар орамда ремонт ишлеге кыарганды

Къабарты-Малкъары Башчысы **Казбек Кокв** Нальчикте Кануев аты орамны Ленин проспектен

башлап Шогенцово проспекте дери кескинде тынгы ремонт этиуу халына кыарганды. Тапландыруу

«Къоркъусуз эм качестволу автомобиль жолла» миллет проектин чегинде бардырылды.

Жолу ол кескини узунлугу 1,5 км чаклы бирди. Былайла эки жаңындан да тротурларны жаңгырттырылды, төрөклери бла жашил зонала, төрт жаңы установка комплекс эм велосипед жолчук болуктадыла. Прогекте кере кыруулук ахырына нообрю ортасына жетерикди, алай ишле графикни заман болжолундан алгъа тамамландыла. Бусугатра жол ызла та-

залангандыла, останоквланы, жол белгилени, башка затланы да кетерилгенди, 1,8 метр диаметри суу барган төртюл метр-бетон трубуаны орнатыгга хазырлануу, ара канализацияны, суу ызылан, отвод ыздан ток кабелылен чыгаруу тын-

дырылды. Аны бла бирге Ленин проспект бла төбеген кескиден башлап Биттир ул аты орамга дери тийреде жер тазалананды.

КЪМР-ни Башчысыну бла Правительствосуну пресс-службасы.

Айырыула

Къол кетюрюу кыуралуулу етеди, жорукла толтуруладыла

Тонене, 25 июнда кыралда РФ-ни Конституциясына тозетиуле кийириуу бла байламлы кыол кетюрюуу башланганды.

КЪМР-де бу мағаналы ишле хазырлануу жумушун алгъадан да толтурулгандыла. Кыол кетюрюуу кыалай башланганын билир мурат бла биз тунене кюн ортада Айыруу комиссиясы секретары Жапупланы Муссага селешкенбиз. Аны айтханына кере, эртенликде 8 сагатта республикада болган 355 айыруу участка шижлерин ачандыла. «Ала эртенликде 8 сагатдан ингирде 20 сагатча дери ишерликде. Кыол кетюрюуу башланганга ол озган беш сагаттын ичинде бузук-бузукланы оспоренден билдириуле келгенди, битеу иш кыуралууу барды», - дегенди ол бизге.

Аны айтханына кере, участкалада Роспотребнадзор эсертюлерине тийишликте хазырлануу жумушун толтурулгандыла. Аспас эс эпидемиология кыркуу-

этиледи, ол санда ала кирген бир эшикден этедиле, чыккында а башхасындан. - Вирус жукмазгга ючюн а кар келгенге полиетилен чулгъам берилди. Аны билинсе, бютеу антисептика салфетка эман рунка бардыла. Дагында айтыргъым, юйонден чыгъ-алмаган, айыриуу аругъан адамны кыюл кеталмаган адам кыол кетюрюуге ойгетени билдиргге эркинди. Алай бла аны юйонде барлыккъында. Айыруу участкалары келечилерини саууклары сакълала мадарла толтурулгандыла - аллага маскала, кыол кыалай бла бирге эчки костюмла, бетлерин жапкан экранла колешингенди. Устанкы келечиси инсанны журтун киймиди. Биоллетени, масканы, кыалай, салфетки бла ара кыалай аны юйонде эшигине тагыдыла. Ол аланы алып, юйонде кирип, биоллетени анда толтуруды. Алай бла адамла бир бирлери бла не кыадыр аз тобыра мадарла сакъланандыла,- дегенди ол.

Жапупланы Мусса. Биоллетенге ула 1 июндан сора саналып башларкыдыла. Ары дери ала мухур салынган ашккде сакъланырыкыдыла. Нальчикте 109-чу номерли айыруу участкасы келечиси Гергаланы Марианы бизге айтханына кере, кыол кетюрюуно аллында ыйкыны ичинде хазырлануу жумушун толтурулгандыла. «Адамла бир бирге жууккъа келмеке ыла тартабыз, жер тегили бир маскала, кыол кыалай, дезинфектор берилгенди. Биз халатла кийип ишлейбиз, беттерини жабарча экранла да бардыла. Адамла, алышка кел тийил оезде да, келип башлагандыла. Кюнню экинчи жарымда ула сайлау юйлеринде этерге ойгетиле барлыккъы», - дегенди ол бизге.

сузуккъа бурулады. Кыол кетюрюуу кюнню - 1 июнда - алпында ыйкында сайлау этерге эркилик да ол мурат бла берилгенди. Арууру жайлыуун тыр мурат бла битеу участкала дезинфекторла бла жалчытылгандыла, ол санда отуруу ичинде жууны тазалангана бла да. Дагында мекяллага кирген жерде вируска кыажу кюйючюккө жайылгандыла. Алай бла отууга киргенин чур-

куларында болган битеу вирусла эпидемиологияккө. «Хар адманы температура сынчелене, дери устанкалагга да тийишли градусникле берилгенди. Адамла бир бирлерине жууккъа келмеке отуула эчки ызда да тарылгандыла», - дегенди ол.

Андан сора да, битеу участкала медицина маскала, кыол кыалай берилгенди. Адамла бир бирлери бла не кыадыр аз тобыра мадарла сакъланандыла,- дегенди ол.

Жапупланы Мусса. Биоллетенге ула 1 июндан сора саналып башларкыдыла. Ары дери ала мухур салынган ашккде сакъланырыкыдыла. Нальчикте 109-чу номерли айыруу участкасы келечиси Гергаланы Марианы бизге айтханына кере, кыол кетюрюуно аллында ыйкыны ичинде хазырлануу жумушун толтурулгандыла. «Адамла бир бирге жууккъа келмеке ыла тартабыз, жер тегили бир маскала, кыол кыалай, дезинфектор берилгенди. Биз халатла кийип ишлейбиз, беттерини жабарча экранла да бардыла. Адамла, алышка кел тийил оезде да, келип башлагандыла. Кюнню экинчи жарымда ула сайлау юйлеринде этерге ойгетиле барлыккъы», - дегенди ол бизге.

ТИКАЛАНЫ Фатима СУРАТА: Гергаланы Мариана кыол кетюрюуге келген инсан бла.

Соруу

Россейни Конституциясына тозетиуле кийириуу бла байламлы кыол кетюрюуу башланганды. Тюрленуле социал жашуу, экономика, билим берии, тарых эм башха жашуу мағаналы затла бла байламдыла. Аланы оспоренден кепле кеп тюрлю айтадыла. Биз да газет окуучуларыбызны оюмлары билир муратда соруу бардыргъыз.

Конституциягга кийиргеге деп белгиленген тюзетиулеге кыалай кыарайсыз?

АТАБИЛЛАНЫ Музафар, кыруулушу:

- Мен ош эткенден, былай тозетиулен кийириге эрте окуна керек эди. Нек дегенде ала бек алгга кыабалыны чеклени кыруулу эман эркин жашууу бла байламдыла. Америкада, Японияда кыралла бизин жерлерибизе сугъаууларга этерге керешиде, буюсуурурга илейди. Аны себепли деминги кыабалыны чеклени кыруулуу бююкюлде бютюн бек керекди.

Тилибизни да кыралны баш закону кыруулады. Адамларыбыз жашуу кыолайорын ийлендириууно юсонден тозетиуле да ахшы эсептеле келтирилгенди ишкесимзе.

ОТАРЛАНЫ Зарият, повур-технолог:

- Конституция кыралыны баш мағанала законуу, аны ючюн хар инсан да аны жууплы экиден кырал, алай сайлау этерге керекди. Хау, эңдеге дери да онга тюрленууле кийирле тургандыла, алай, мен акым эткенден, бусугатогалы башламчылыкканы мағанасы артыккъа ууладу. Алгъаракълда бир Россейге салынган чеклени, сатуу-алууу, башха байламлыкканы кыюл, спорчулары башха кыралыбызны байрагын кетюрюуге, гимнин эшитиргеге кыюлгандарын эсге алысак окуна, жалчыкысызлыгыбыз сакълануу мадарла кийиргеге кереклисин бир адам да угъай дерки болмаз. Тиз право кесибизин законларыбыздан бийке болургга керек тюрлюд.

Пенсианы юсонден айтаанда у, солургга чыгърг жай санын олгъанын болжолана келтиресе, социал тенгликни тохтадырчара мадарла этилесе соверк эдим. Бу затлагга эс буруулур деп ишчонам.

Тарых кертиликни сакълала да аны бла байламдыла. Жюкча Экинчи дуняа урушда ким хорлаганыны юсонден кыалай бир этюрок айтылы барды. Немча совет аскерчи жан бергенди мабир кетюбоз ючюн. Франция да, Великобритания да, башчалары да Титлерге баш уруга, дуняагга да совет Союз чыгаганды фашистени чабуулларына, ол угъай, битеу дуняагга эркинлик келтирди. Былайда тарыхны терсине буруу олдормозлык окунады.

Миллеттени эчкиликтерин сакълала да бек мағаналды, энди моданяйтыбызы,

КУЛЬЧАЛАНЫ Заина, врач:

- Бу айыруула мен жаротамган неди десегиз, тозетиулен барысына бирден кыол кетюрюуге керек болганын. Адамлагга бу башламчылыккы керекди, алай аланы орлопандыла баша ючюн о кыол салаллык тюрлюде деп, сайлау этерге ош берилмегени ошонд.

Мен бек алгга эм гиче иш чаккын жашуу этерге жетерки охчаны эм аз элчмени дери кетюрюу, тер ахмыла адамлагга юйретгеге сабийлен бериле, миллеттени тиллерин сакъланы жаны бла тозетиуле ючюн кыол кетюрлук эдим.

Совет замонадача, урунган адманы сыяк кетюрюуге кыаралса да мағаналды. Пенсияг, башха социал тейлеуге жыл сайын кыоша бардыргга да керекди - инфляция эседен-есе барды.

ДЕВАЛАНЫ Зуляфия, устаз:

-Есюп келген тейлолени тюз, отурулу ителде бедюрюуге эс буррласа керекди. Бир кетюрюг, сабийле кимге устанкы соведиле: тюрлю-мюрлю кийинген, намысн-адети билмей, кеслерин тапсыз жюрюткен «жулау-лагул». Шиндого сабий жомаккагга да бир кыармаккы - урушкан, туюшоген, ёлпюгөн... Гичтелеге колго ула билмилки, жомокут согойен, оломдыклары, адепликтери бла сипас тапхан инсанла болургга тийишлиди. Телевидения, басмада цензура болургга керекди, онга эс буррларын сакълыйма.

Тыш кыраллада сабийлени эки эр кишиден неда эки тишируудан кыуралгын юйорлеге бергенлери белгилиди. Конституциябызда алай этууге чек салынган бек иргиди. Дагында, устанкы, тиле бек байсалык этилген тюрленуулен искеринден айтырг эчки. Бююкюлде бизнич аз сайны миллетлени тиллерин сакълала баш мағаналы ишди, тийди халккын башхаладан эчки этген. Аны бла бирге орус тилде тыш кыралды сёзле келден-кел болгъанлары да сагытайды. Инглиз тили билмеген бир-бир текстлени сёзлук бла окуругга керекди. Аны юсонден даулаша алгъадыгы ёмюрюеде да барганды. Аны себепли бусугатда тазо тили сакълалу закондоствелюеде бегитилгеге тийишлиди.

ЧОЧАЙЛАНЫ Альберт, кыруулушу:

- Тозетиуледе кыралны инсанларыны аллында социал борча шарт белгилениди, ала охайыр келтирилгенге ийнанаргга союме. Президентини, башха кыулыккычулары болууларыны юсонден кесекле турмушкычулары тургусала да, социал жаны бла мордала айыруулагга кыушыргга келгендерине.

Эп миюк

Тыш байламлыккыла айныдыла

Къабарты-Малкъар Республикасынын 92 агропромышлендые компаниясы продукциясы кеп тыш кыраллагга жиберилиди. Ол санда Арменияга, Азербайджанга, Кыргызияга, АБШ-га, Монголияга, Кытайга, Бирлешкен Арап Эмирлатына да. Республиканын Эл миюк министрствосундан билдиргенлери ча, предриятилар тышына аспамысында сют продукция, татпы ашыркыла эман макаронна, гара эман сыра, чачыгъа эман сыра, мешиле эман нарток урулук ашырылды.

Белгилениген умутланы 92 процентти алады. - дегенди республиканы эл миюк министрствосунун Хасан Симжаев.

Шиндого социал борча шарт белгилениди, ала охайыр келтирилгенге ийнанаргга союме. Президентини, башха кыулыккычулары болууларыны юсонден кесекле турмушкычулары тургусала да, социал жаны бла мордала айыруулагга кыушыргга келгендерине.

Дагында, ол белгиленича, республиканы экспортну иги да айнтырг онгарлы келди. «Жууккъа жыллада экспортгге кыралланы саны эман продукция тюрленерин да келбетиу умуту-буз барды», - деп чертенди Хасан Лябидович.

Бююкюлде Россей Федерация эл миюк продукцияны 60-дан артык тюрлюсун 157 кыралга сатды. РФ-ни эл миюк министрствосунун Иван Лебедев айтханына кере, экспорт бла корешкен предриятиларга кырал улу багысы бла (1-5%) кредитле берип болушды. Ала ахчаны реконструкция кыруулу, жаңгыруу ишле кыаргга болуктады. Былай а тышына жибрилген продукцияны сертификаткысына этилген кыралчаны бир кесегин кыайтары башлаганды.

Аны өлчөмү 90 процентте ошкун жетерге болуктады. Сёзсөө, ол да экспортлагга бек иги себеплики.

УЛАШАЛАНЫ Мурат.

Къабарты-Малкъар Республикасы Башчысы Нальчик шахар, 2020 жылны 23 июн, №73-УГ

К. КОКОВ

Оператив штаб

Сау болгъанланы саны арургъанладан эсе асламды

КЪМР-де коронавирус жуккъа эман беш миюккө жууккълаша келди. 4726 инсан. Бир кюнне аланы саны 70 адамга кёбейгенди. 13-16 июнда арургъанлагга кюнне 80 адам кыошулганы эсе, ахыр ыйкында ула та тарихле 70 дери тошогенин айтырчанды.

Вирус жайылган кезинден бери 2945 инсан, тийишли болушук алып, сау болгандыла, ол санда 25 июнда бу кызын арууру 98 адам коралгга келди. Бу расуула эман уллу керюмю да 23 июнда кыулгъанланы тизмесине бирден 306 адам кыошулганды.

Шиндо медицина болушук 172 пациентте кыуула. Алай бла коронавирусдан сау болгъанланы саны бююкюлде арургъанладан 1,7 кереге келди. Озган кюн вирусдан биз анда ауушканды, алай бла аны арургъууу келди. Бу республикада 49 адам өлгенди.

Коронавирус КЪМР-де жайылып башлаган кунден бери 82,2 миңден аслам тест бардырылганды. Арургъанла бла тобиешин айыргыла жуккъа эман ишкелли 1610 адам койлеринде туруп, медицина тинтүлуден өтеди. Ол санда РФ-ни Саулык сакълалу министрствосуну буйругуна тийишлиликде, алагга компьютер томография бардырыла. Аруу жуккъа эман ишкеллини саны да азын

барганын белгилерчады, 748 адам 285 адамга бу тизмеден кетерилгенди. Госпитализация 1374 адам турады, ол санда реанимация ёлөмөст 57 инсан. 1562 саусузгга болушук амбулатория халда берилди. Аруу республиканы 112 участка ачыккланганды. Алгъыннгы тарихле бла тенгешдиргенде, арургъанланы, ол жуккъанына ишкеллини саны да азын бардыла. Алай бла ула республикада карантин бла байламлы кийирилген баш мадарла жумушатылып башлагандыла.

Шимал Кавказны республикаларында 28,5 миң адамга кыошулганы эсе, кызынлай дагыдыла - анда 148 адам арургъанды. Кыргызия, Чехия, Россей, референдорну тарихлерине кере, 3149 адамда барды вирус. Эм аз жуккъангга Чечен республикадады - 1654 саусуз. Бу кезинде СКФО-да COVID-19 ден 667 адам ауушканды.

Россейде коронавирус 613 миң адамга жуккъа эман болушук кыуула. Бир кюнне арургъанлагга 7113 саусуз кыошулганды. Вирус жуккъанланы 32 процентинде ула аруру шартлары жогудула. Пандемия башларында бери вирусдан 375,1 миң инсан сау болганды. Кыралда андан 8,6 миң инсан ауушканды.

РФ-ни Саулык сакълалу министри Михаил Мурашюн айтханына кере, коронавирус жайылууу кыралда азынлай баш-

лаганды. Анга ула арургъа арургъа 285 адамга кыошулганы саны кёбейгени себеплик этеди.

Бююкюлде кыралда коронавируска кыажу вакцинаны 14 федерал илму аралда жарашдырылды. Аладан бирлеринде вакцина салынган ал сагыталады сынаудан өтгенден бирлеринде температуралары кетюргенди, башлары арургъанды. Алай бир аздан бу шартла жок болгандыла.

Имунитетти дарманланы клиника тинтүү жаны бла арасыны башчысы Елена Смолярчук адамны санлары дарманнга бу халда жууап дайым да бергенин чертенди.

Джонс Хопкинс атлунуниверситетти белгиле этген тарихке кере ула, битеу дуняда бу арургъа 9,4 миллион адамга жуккъангга, алладан 482,1 миңден аслам ауушкандыла. Алгъыннан, хал Американы Бирлешкен Штатларында кызынды - анда арургъанланы саны 2,3 миллиондан озганды. Жуккъанланы саны Бразилияда өсгенлей барды эман миллиондан озганды - 1,1 миллион адам.

АБДУЛЛАХАНЫ Фатима хазырганды.

Жигитлеге баш ургъандыла, төрөлөгө кертчиликни, аскер куючню да көргюзтгенди

Ахыры. Алы 1-чи бетдеди.

Бир тизгинде
Байылгы юбилей парадны башха жылдан энчиликтери бардыла. Биринчиден, ол экиге бөлүнгөннени белгилердеди. Аны тарых көсөгинде уа айтылгы. Т-34 танкы көрүгө болуук эди. Кызыл майданда алаы 30 машина өткенди, алаы ызырандан СУ-100 самоход артил-

эдиле. 24 июнда кюн кырауучу-ланы, лётчиликни да кыуандыр-гандыла. Алай бла 8 аэродромдан 75 аскери вертолёт бла самолёт, алаы саны юбилейни хар жылы-на аталгандыла, Москва таба учкандыла, хауада тобешил, ала сейр программалары бла парадка кыатышкан ветеран-ланы, кырал кулукчунаны, кырауучулары да сейрге квал-дыргандыла.

Сөзгө. Екатеринбургта парад майданы дезинфекциясыдан башланганды. Аскери колонна-ланы тизгинлерине кыраарга 500 адам чакырылганды, ветеранла уа аңга видеосөзгө амал бла кыатышкандыла. Ново-сибирскде уа трибунага жаш тёлкөн чакырылгандыла – «Хорламы волонтерларын», «Юнармия» кыымлаудуу келечилерин. Аскери колоннага башчылыкны уа айтылгык Т-34 танк этгенди.

Красноярскда аскерчиле тизгин бла бармагандыла. Бюж парад расчёта келерини усталыкларын шахары районларында көргозтгенди. Сау куюно аскери оркестрле урушу максамларын сакгандыла. «Эсде тутууну турналары» эсгермени кыатында көкге 75

лерия толпа баргандыла. Т-34 танк 1930 жылда чыгарылып башлаганды. Битеу да бирге Харьковну заводунда быллай 84 минг машина чыкканын эсгер-дирге сөөбиз.

Дагыда Улуу Ата журт урушу жылпарында кийимде аскерчиле тизгин сюейли барганылары да сейр көрүнгөнди.

Юбилей парадны жалу бөлүм-юне тыш кыралгы аскерлени келечилери кыатышкандыла. Россиялы аскерле бла бир тиз-гинге Азербайджаны, Ар-менианы, Белорусияны, Кы-застанны, Кыргызстанны, Молдованы, Тажикстанны, Узбекстанны, Туркменияны, Кытайны, Монголияны, сөзгө урушу биринчи колоннелерин бу кырал СССР-ни сюекенин бол-ганды. Сербияны аскерчилери тургандыла. Индиядан сингленд кыралган аскер бөлүмю уа башаладан тыш сфитарлары, кийимлери бла да эңи эдиле.

Дагыда юбилей парад кырауучуланы эстеринде жангы кырал көрүстөлгөннени кыатышкандыла – 24 аскери машина. Ол санда биринчи көрө Кы-зыл майданда жалу аскерлени «Армада» эм «Курганец-25» машиналары, С-300Б4 жана С-350 зенит ракета системала, Т-90М эм Т-90Б5М танкла, «Бал» раке-та комплекс эм башкала тизгин туруп баргандыла.

«Мта-с» эм «Коалиция-СВ» комплекс уа былал майда чыгарылып башлагандыла. Бу артиллерия комплекс бир минутка 10 топ атырдыла, ол а башка системалардан ити да көндю. Торнадо-С» реактив системаны да кырауучула бирин-чи көргөндиле. Россиялы аскерде бюжюнокле ол бек куюно шендую артиллерия ре-аутту. 300-миллиметрлик ре-аутты топланы ол 120 километр узаклыккыга атырдыла.

Сейр учула

Авиакырауула бардыруу кы-ралда 1911 жылда тууганды. Бу тёрүс 1939 жылда дери жорю-гөндү. алай уруу башлангандыла уа, алаы кыуар онг жок эди. 75 жыл мындан алгя Москвада Хорламы парадны хауа бөлү-мю бардыруучу жазуунан эдиле, алай асыры жазуунан бу мурат толмагандыла.

Аны вертолётла ачкандыла – Ми-26 десант-транспорт вертолётну Ми-8, Ми-35, Ка-52, Ми-28 машинала алышкандыла. Алаы ызыранда аскер-транспорт эм узак авиацияны машиналары устандыла. Ахырында уа опера-тив-тактика авиацияны «Русские витязи» эм «Стрижи» кыуумла-ры көрүнгөндиле. Су-25 штур-мовикте уа Кызыл майданын башында көню Россияны кы-рал байрагыны торсионлерине боугандыла.

Шахарла кыошудгандыла
24 июнда Хорламы парадлары башха шахарлада да болганды.

Биринчиси уа Камчаткада баш-ланганды. Быыл анга 900 аскер-чи кыатышкандыла. Алай анга жа-ланд оюяны кыраарга болуук эди. Владивостокта да парадка жаматуны кыомайгандыла, анга жа-ланд ветеранланы бла журна-листени чакыргандыла. Ол да

суюген жырларына, макъам-ларына. Ата журтуууну кыоруу-лаган жигитлени кюсеринден назмулага тынгылгандыла.

Байрам жумушла салютта бла бошалгандыла.

Халккыбызны жарык жолдулары

Уруш башлангыч эийкындан аныкчюу жаш душман бла көкдө беттен бетге биринчи көрө тобеген эди. Ол былай болганды. Юч совет самолёт Турку порту башында разведкада айлана эдиле. Ол кезде душманның самолёту көкге көтөрүл-дү. Алаы бир экипажга көлүккелерине да кырамай, бизни жашла эрча сермешдиле. 300 метр бийликке чыгып, 2 секундлаптыр койдордиле. Капитан Кузнецов бла Алим бирге аргызын самолёт душ-манны аэродромуна барып тошдү. Фэзе-лжаларында кыраа белгилери болганы эки самолётну койгонлени көрүп, ала бизни-лик таба бар окларын айландырып атып баштадыла. Порту башы өтөлмөчө болду. Алай совет лётчикле салынган борчларын толтуруп, артка базакы кытайлардыла. Аны кой да, тенгизде немисли кемени эсеп, аны да чачдырып, алай жыйышдыла. Бир кыуум кюнден а Алим тенгилери бла бирге душманны ууатыуну башлады.

Эре айрыканы кыатында ала ууулачу-ланы 8 кемелерин бла 3 кыайлыктын эслейдиле. Бизни 6 самолётубу эки-он көрө кыайтып келип, аладан бирин да кыомай батдырадыла. Бу сермешде Байсолтан улу артык айырмалы болганды. Самолётну чархлары бузулганына эм окладан электе ушакганына да кырамай, кеси жангызай ол бир кемени батдырганды.

Аэродромга жеткенде ол аны башында бир нечча көрө тегерек айланда. Жердеги-ле анга болганын аңгылапмай турдыла. Сора иги кырааганыларында, чархлары айырмалыганыларын эслейдиле. Алай Алим, жашауна кыоркчу болганына да эс бурмай, аны кыондрды. Ол да бир улуу хорламанлаан биринчи эди.

Эрди. Фашист самолёт шаркы жынына бара эди. «Терик тойлоеси!» деп, кесини машинасын тюзюлөй анга бурду. Немис-ли лётчик да терт жууулашка келеди. Ол, баям, совет лётчик кыоркчу деп акыын эте болуу эди. Алай Байсолтан улу бир жары кыоркчу болганды. Алай фашист лётчик, чыдамай, самолётун өргө бурды. Совет лётчик а, аны эсеп, пулемёттан элек этеди. Жаууу самолёту, ызындан кыраа тоюн кыоа, таш кибик энигеш кетди...

Алай бла Алим кесини жигитлиги, өтпөр-люк, учууда усталыгы бла да Кызыл Байраккы Балтика Флотда бек иги лёт-чиктерин бирини санаганды. Алай алай-лыгыны юсюндөн флоту шабына кыска билдириуеден окуяна аңгырагы болады. Хар алай билдирүү Алимни жигитлигин белгилеуде.

Ма аладан бири: «Стрелнаны кыатында душманны беш самолёту бизни аскер-чилерибизни ууатырга умут этгенди.

Жолдш Байсолтанов, бир башха жаш бла бирге болуп, алаы ызырандан кыу-уанды. Ол кеси Ю-88 деген бир немисли самолётну аргызыганды. Квалганылары уа, бизни аскерчилерибизге хата этмей, артка айлангы кыачандыла». Ма жигитлик десент!

Алимни юсюндөн алай билдирюулөк белгилеуде. 1941 жылда окуя ол душ-манланы ууатыуда жигитлиги ючюн Кызыл Байраккы орденни бла саугаланганды. 1942 жылда уа ол орденни экинчи көрө алганды.

Андан сора Байсолтан улу «ЯК» деген са-молёна сермешле кыатышы башлайды.

1941 жылы июнь айы. Ата журтубузну көчю кара бууула жаа башлайды. Гитлери ууулачула, Совет Союзну иелерге умут этип, чабыуулукларын баш-ладыла. Штурмовик лётчик Байсолтан-ны Алим урушуну биринчи колоннелеринде окуя сермешле кыатышы башлайды.

молёна олгуруп, аламат уста истребитель болды. Учурлу бийик усталык, аксылы башамчылык, урууда кыорка билмеу, душманны көрүп болмау – ма былай шартла бла белгилегенде таматала Алимни. Таулу жашны махтаула халпары Бал-тикадан тышына да терт жайылган эди. Ол кылулук этген гвардиячы авиационну командованиясы 1942 жылда аңга Совет Со-юзну Жигити деген аты берирге тийишли болганын чуртуп кыатып жазганы эди. Ол кезиге лётчик душман бла сермешке көк-гө 277 көрө көтөрүлгөн эди. Немислиени танкларын эм жауу кючлерин ууатырга 63 көрө кыатышканды, разведка жумушка 27 көрө барганды, урушулаага 45 көрө кыа-тышты, 10 самолётну аргызыганды. Алай бла 24 октябрде авиааскардылары ко-мандирини орунбасры, гвардиячы капитан Байсолтананы Алимге командованияны буйрукларынын тынгылы толтурганы ючюн Совет Союзну Жигити деген ат алады. А а жаш лётчикни андан да бек көлөндиреди.

Тууганын жерин немислиле алганыларын эшиткенден сора ол кесине жер талмай болдыла. Душманын болгон аяусуз, болгон кыаты ууата эди.

Немислиле Кызаарты-Малкырдан кы-сталгандан сора Алим бир неча юнгоге отпуская келеди. Оюлуп турган Наль-чикни көргөндө, аны жюргөй жер бла тент болады. Алай душман эилде этген

ючюн. Умайыланы Мухажир эди ол жигит. Кертими аны Совет Союзну Жигити деген аты атаууга көргозтгенди. Былайда Мухажирни командирлерине дау эр жерибиз жокду. Алай кыурудук «бе-штин графа» таулу жашны кыралчы бек улуу саугасына – Алтын Жүлдүзгө жолук кесген эди.

1925 жылда журналисте Ноступаны Ма-гомет бла Гадийланы Ибрагим, Умайыланы Мухажирни юсюндөн материалла табарга болушун тилеп, «Коммунизм жол» («За-ман») газетини атындан СССР-ни Кыоруулау министрствосуна жазганды. Андан а былай жууап келген эди: «1944 жылда 10 апрельде Одесса шахар ючюн сермешдеде жалу аскер ротаны командир гвардияны тамата лейтенанты Умайыланы Мухажир болмагына улуу жигитлик этгенди. Одес-саны кыатында душман контраатакага көтөрүлгөн эди. Умай улу, ротага баш-чылык эте, гитлерилен юч атакаларын тынганды. Андан сора уа ротасын алгя этпгенди эм шахарны кыыйрына биринчи болуп киргенди.

Сюногу урушда Мухажир кеси 18 фашист-ни өлтүргөнди, аны ротасы уа 200 гитлер-чи солдатын бла офицерини кырганды. Немислиден онусун жесирле алганды, аладан көп саугт сыйырганды. Душманын ызындан кыууа, Умай улу Одесса шахары жалу аскер ротаны командир гвардияны тамата лейтенанты Умайыланы Мухажир юсюндөн зоюнокле токташдыргыра болу-шун СССР-ни Баш Советини Президиуму Президетине Микояндан тилгенди. «Бир көрө этпген жигитлик ючюн кеси көрө сауга берилмейди», - деп кыоиганды ол. Мухажир Алтын Жүлдүзүн орунуна Александр Невскийни орденни берген эдиле.

Чомай, Микояндан тилгенден сора да, Умайыланы Мухажирге Совет Союзну Жи-ги т деген ат атылганы дагыда жыйрма бла беш саугт озганды. Битеу да, башында айтаньына, 46 жыл.

Алтын Жүлдүзүн көрөгөргө тагъарга Мухажирни насыбы тутмаганды. Дун-иядан ол бек жашты кетгенди, жаралары аны өлтүрүшкө эткен эди. Босода бек жигитни «анюндон акырга дери да жалкыны эснде саклангырдыкы.

КыУБАЙЛАНЫ Алимни эсгерилеринден.

ТАПАСХАНЛАНЫ Аминат.

Ротасыны аллында барып, Одессага биринчи болуп киргенди

Умайыланы Мухажирни аскерден кыай-кандан сора таныганадан биреру манга былай айхан эди: «Мухажир бет-кыл жуар-га көлгөн тешгенде, этинде тал болмаганын жери жок эди». Баям, таулу жаш гитлерилен бла сюногу урушка көн көрө кирген болуу эди.

Аныча командирлерге «оюнолны офицер» дегенди. Мухажир керти да алай болганын жерде. Хар заманда да ол ротасыны аллында кес барганды, душманнын траншеялерине биринчи болуп киргенди. Ненча кер жаралы болганын, ширте, кеси да айтталык болмаз эди.

Мухажирни суратын мен биринчи көрө Кызащатауда район газетде ишленге-нимде көргөн эдим. Чырайлы жашны суратына тынч эсирдем. Газетинин тамата лейтенанты, эшонюнде Ата журт урушу, Александр Невскийни, Кызыл Байраккы орденлери, «За отагу» майдалы.

Умайыланы Мухажирни суратын мен биринчи көрө Кызащатауда район газетде ишленге-нимде көргөн эдим. Чырайлы жашны суратына тынч эсирдем. Газетинин тамата лейтенанты, эшонюнде Ата журт урушу, Александр Невскийни, Кызыл Байраккы орденлери, «За отагу» майдалы.

Умайыланы Мухажирни суратын мен биринчи көрө Кызащатауда район газетде ишленге-нимде көргөн эдим. Чырайлы жашны суратына тынч эсирдем. Газетинин тамата лейтенанты, эшонюнде Ата журт урушу, Александр Невскийни, Кызыл Байраккы орденлери, «За отагу» майдалы.

Умайыланы Мухажирни суратын мен биринчи көрө Кызащатауда район газетде ишленге-нимде көргөн эдим. Чырайлы жашны суратына тынч эсирдем. Газетинин тамата лейтенанты, эшонюнде Ата журт урушу, Александр Невскийни, Кызыл Байраккы орденлери, «За отагу» майдалы.

Умайыланы Мухажирни суратын мен биринчи көрө Кызащатауда район газетде ишленге-нимде көргөн эдим. Чырайлы жашны суратына тынч эсирдем. Газетинин тамата лейтенанты, эшонюнде Ата журт урушу, Александр Невскийни, Кызыл Байраккы орденлери, «За отагу» майдалы.

Умайыланы Мухажирни суратын мен биринчи көрө Кызащатауда район газетде ишленге-нимде көргөн эдим. Чырайлы жашны суратына тынч эсирдем. Газетинин тамата лейтенанты, эшонюнде Ата журт урушу, Александр Невскийни, Кызыл Байраккы орденлери, «За отагу» майдалы.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлаганды.

Эсая тугу

Къабыр юлошлерин Чегем аузунда тапхандыла

Кѣп ананы жылхатан, кѣп сабийни ѳксюз этген койсуз уруш хар совет койроно эшигин уялмай къабырды. Хар миллетни да ол кезде аскерде болмаган улларны кеслери тилеп алай атланган эдиле немисли ууучуучуланы алларын тыргыра. Къадар къайры сызаргыны юсюнден аладан бири да саягыш этмегенди. Мен бюгюн сизге халарларын айтырга сойен жигит лѣтчикле да, Украинада, Москвада, Тьерде тууп, къабыр юлошлерин чегем аузунда тапхандыла.

Бу сиз кѳрген мемориал комплекс Камекада орналыпды. Анда бу элден Улуу Ата журт уруша кетип къайтмаганылары атлары белгиленгенди. Экинчи эсгертемеде уа къарындаш къабырда тюшен аскерилени тукумлары жазылдыла. Ала жуукда бомбардировкала бардыргъан 859-чу авиациала полка къулукуз этгенди. Полк 1941-1943 жылланы ичинде Юг Фронту Аскер-хауа юклерини санында уруш бардыры турганды.

Мен шоклада окугъан заманда Хорлманы кюнун эл болмаганына жарык белгиленуе эди. Он кон Совет Союзу Жигити Байсолтанланы Алимни эсгертеме орналган комплекси тиересине болмаганына кѣп адам жыйылганды.

Налчик-20 посѳадкадагы аскер частны келечилери да бу жарык байрамга хаман къатышуучу эдиле. Сора ала бек алга Каменкада къарындаш къабырда жатхан Алексей Баранову, Владимир Генъни, Окнир Кузнецову, Александр Лушини, Виктор Макарову, Василий Новикову, Григорий Топольницкийни, Пѳтр Корецкийни эм Павел Братищени журметлерин салот берип, къабырда голле салып, Янкойгъа алай ѳтучоу эдиле.

Бу къаууму асламы 1942 жылны август айында жоюлгандыла. Ала жаууу Boston-3 истребительлери бла сермешледе ѳлгенди. Бу полку келечилери Питигорск, Грозный, Моздок шахарлада да басдырылгандыла.

Архиве материаллада айтылгъанга кѳре, Григорий Топольницкий бла Виктор Макаров 14 августа хауага бирге кѳторюлгенди. Виктор Ивановни эскердилени сызны жалчытуу бѳлюмюне таматасы эди. Он конгюу урушдан бизде 8 самолѳтубу къайтмаганды, он санда Топольницкийни бла Макарову экипажлары да. Совет аскерилени самолетлери Каменканы тиересине тюшенди.

Алгъын Каменкага аскерилени жу-

Укълары да келучоу эдиле. Элпиге уа не заманда да къабырда бек сакъдыла. Тѳгеригин тап халда тутууу ала кеслерины борчларына санайдыла. Мен оюм этгенден, ол хар тѳлоноу да борчу болгъанлай къабырда кетпиди.

ТАПАКСАХЛАНЛЫ Аминат.

ОЮМ

Огъурлулукъ къайтарылмай къалмайды

Алгъаракълада, пандемия энди башланган кезиуде, ол жаны бла бек къыйналган къараллагъа Москва медицина болушлукъ жибергенди: алгъа Кытайга, сыз бла Италияга бла АБШ-га, Америка бла арабиз артык иги болмаганына да къарамагъанлай. Аллай оюнуу эте туруп, бизни таматала геополитика файдалькыны юсюнден саягыш этмегенди, ала, адамлык шартлагъа эс бѳлюп, болушлукъ этерге хазырлыкъларын кѳргюзгенди.

Ол кюнде Италияны бирбир муниципалитетлеринде болум бек къыйын эди, пандемияны эм еген замандында суткага ѳлмюле эки кереге кѳбейгенди. Бизни врачла уа аллай кезиуде да тынтылы ишлей билгенлерин, билмиле-

да да жетгенлерин кѳргюзгенди. Италияны аскерини бирси жаны - аскер медицини Италияда жукъгъан аурууну эм жайылган кюнлеринде сымал алгъанлары ала бери къайтарылмай къалмайды.

самолѳта жибергенибизде, жалаңа ырызлыкъ сѳзле угъай, керек болгъанда, аладан билеклик табаргыбызны да билдиргенди.

Алай болгъан да этгенди. Бизде вирус жайла башлагъанында, Кытай биринчилени санында Россейге медицина оборудованиу эм дарманла кѳтирмге келишим этгенди, сыз бла COVID-19 аурууну багъауда кеслерины къырлада сынамлары болгъан вирусологлары бла врачлары да жетгенди. Кертиди, огурлулукъ къайтарылмай къалмайды. Кыралыгъа бла уа ѳктемленирге болушлукъ, ол кезиуде керек кесини таза интелгилим, билеклик эте билгенни кѳргюзгенди.

ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат.

Шимал Кавказда миллет фольклоруна сакъларга, регионун маданият хазнасын анытырга амагъ тапхандыла: мында «Шимал Кавказын таурухлары» деген сейр проект жашаугъа кийрилгенди. Жаш авторланы эм суратчы-иллюстраторланы къаууму СКФО-ну регионларында бурунлукъ миллет таурухларыны жыйып,

Комиксле бюгончю кюнде изленген затпадыла. Аланы хайрындан эс бургуа, акъылыны ол жанына айландыргъа амагъ табылдыла. Ол тарыхынги, койроно, тукумунгу, регионгу, къырлыны тамырларын билуге да себепликди. Андады проектни къыйматлыгъы, - деп белгиленди проектни куратору Ана Папенко.

къураугъа, бюгончю кюнде тарых хазнабызны сакъларга улуу къошумчулукъ болушлукъ. Проектни биринчи уруму Росмолодѳежну грантарына тамамланганды. Келик заманда аны Россейни бирси регионларында да къуар умутлуудула.

«Шимал Кавказын таурухлары» проект сейр, жаны зат болуп чыккъанды. Мен ол иште къатышгъа ырызлыкълары бергенде, къыйын, улуу къуаруу излеген жумуш болганын аныглай эдим. Суратчы болушлукъ бла битеу сюжет ызы калай ачыкъларга болушлукъ? Окуучууну сейрин калай къозгъарга болушлукъ?

Шимал Кавказын таурухлары жашадырылганды, алгъа СКФО-ну регионларыны битеу халкларыны таурухлары киреде. Басма халда журнал битеулю билим берген шоклада, сабий поликлиникада жайлыккъды. Алгъаракълада уа электрон майдан ишин башлагъанды www.legendskfo.rf, анда битеу выпуска бла шагъарейленирге он барды.

Проектни курауучлары белгилегенеринде, миллет фольклорга тѳрели болмагъан затла жаш тѳлоноу эсим халкъ чыгармачлыкъларга бурлукъдула. Ол а жаш адамны кесини аныгъаууна, миллетле аралы байламлыкъланы

Бизни кор.

Башламчылыкъ

Маданият хазнабызга улуу къошумчулукъ

алага комикс халда жангъдан жарадырылганды, алгъа СКФО-ну регионларыны битеу халкларыны таурухлары киреде. Басма халда журнал битеулю билим берген шоклада, сабий поликлиникада жайлыккъды. Алгъаракълада уа электрон майдан ишин башлагъанды www.legendskfo.rf, анда битеу выпуска бла шагъарейленирге он барды.

Проектни курауучлары белгилегенеринде, миллет фольклорга тѳрели болмагъан затла жаш тѳлоноу эсим халкъ чыгармачлыкъларга бурлукъдула. Ол а жаш адамны кесини аныгъаууна, миллетле аралы байламлыкъланы

«Кесинги маданият эм тарых хазнагын, бусагъатдагы излемлеге келиширди, айната, кѳргюзте барса, ѳз жерибизде курагъан таурухланы жигитлерине жангы кѳздѳн къарарча онгубуз болушлукъ. Таурухла бурунгудан келедила, ала бизни къыйматлыгъыбыздыла, маданиятыбыздыла, тарыхыбыздыла.

«Кесинги маданият эм тарых хазнагын, бусагъатдагы излемлеге келиширди, айната, кѳргюзте барса, ѳз жерибизде курагъан таурухланы жигитлерине жангы кѳздѳн къарарча онгубуз болушлукъ. Таурухла бурунгудан келедила, ала бизни къыйматлыгъыбыздыла, маданиятыбыздыла, тарыхыбыздыла.

УЧРЕДИТЕЛЪЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЪВСТВОСУ

Баш редактору орунбасары
ТЕКУЗЛАНЫ Хауа

РЕДАКЦИЯ:
АТТАЛАНЫ Жамал
(баш редактор),
ЖАН УРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКСЪЗЛАНЫ Борис
(жууапсы секретары),
ТРАМЛАНЫ Зуура,
МУСУКАЛАНЫ Сакнат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЫ:
Редактору примони - 42-43-01.
Баш редактору орунбасары - 42-38-21, 40-84-82.
Жууапсы секретары - 42-66-85.
Секретары - 40-93-62, Корреспондент - 42-63-52.
РЕДАКЦИЯНЫ БЕЛОМНЕР:
Поштиска эм право - 42-24-02, 42-67-68.
Экономика - 42-66-73.
Култура - 42-66-76.
Социал ишле - 42-78-82, 40-59-18.
Курорт, туризм эм спорт - 40-39-93, 42-66-71.
Окуучууду бла байламкъыла жооптоку эм жалмауу - 42-37-94.
Энци корреспондент - 42-68-72.
Операторла - 40-28-49, 42-39-65.

Редакция авторла бла къызгът журюгмейди.
Кюл жаламла ресейге этилмейди эм ала артык къайтарылмайдыла.
Газетле басмаганын материалла айтылганы оюмла редакцияны оюму бла кесимедеге болушлукъдула. Алада айтылган хар зат ююн Россей Федерацияны Басмаын юсюнден законна тийишликке материалла авторла кеслери жууапсыдыла.
Редакция авторлардан 400 газет тизгенден (машина бла жазылган 5-6 бет) кесини амайды.
Газет Басмаын эм асламы информацияны эркинликке кѳтүрүшүу жана бла Къабарты-Малкал регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрде регистрация этилгенди.
Регистрация номер - ПН № ТУ07-00118, Индекс - 51532

Рейтинг

Университетибиз – эм игиледен бири

Россейни вузларыны ара-сында жыл сайын бардырылган РАЕХ-100 рейтингни эселерине кѳре Къабарты-Малкал къарал университет жюз эм иги вузуну санына киргенди. Тингилуени кезиуде статистика кѳрүмюде эм алтымш миңг чаклы респондентини – профессорланы, студентлени эм иш бла жалчытычуулары – оюмлары да эге алынгандыла.

Алай бла КМКМУ 96-чы жерден тауекл 88-чисине кѳторюлгенди. Андан сора да, «Экономика эм управление» жаны бла бѳлүмден да къырлада эм иги элли вузуну санында 42-чи жерге тийишчи болгъанды.

Быйыл бла экинчи жылны

рейтингни отуз биринчи тизмесинде МГУ, МФТИ эм башха федерал вузла бардыла. Алчы жерле ююн эм уллу конкуренция уа регионаны арасында болганды. Алай бла КМКМУ билим беричоу, илму ишле бардыруучу эм вузун бошаганыны иш бла жалчытычуу интелектуалды ююн бол жол тогъуз тизмеге кѳторюлгенди. Саулай айтханда, тинтиле окутуу, халкъла аралы байламлыкълар, ресурс жаны бла жалчытуу, «абитуриентлеги иш мажаруу дегенча эки жыйрмадан артык бѳлүмге кѳре бардырылганды.

Болсада вузлагъа бек уллу сынамны энди ѳтерге тюшерикди. Коронавирус Россейде

эм тыш къыралада да бийик билим беричоуе уллу тюрленуе синдиргенди. Биогенлюке кючлоу Интернет эм аны бла байламлы жангы технологияла даражалы университетлени къайсы биринде да болурга кереклисини кѳргюзгенди. Бу жаны бла КМКМУ-ну жетишмилери игиди. Ол оборудованиын эм программаларында жангырхтанлай барады. Дистанция халда окутуудан ол Россейде биринчи башлаганы санындады. Университет жыл сайын рынокда сурам болгъан элли усталыкдан профессионаллы хазырауу жаны бла да жетишмилешиди.

МАГОМЕТАЛЫ Сулейман.

Эсгертиу

Ал жанында – къоркъуусулукъну жалчытуу

МНС-чи регионда Баш управлениисындэ надзор эм профилактика бѳлюмюне эм республиканы от тюшоуге къажак-кутхаруу службасыны ишчилери айыруу участканы башчылары бла тобешуу бардыргъанды, анда айыруула болушк жерледе от тюшоуге къоркъуусулукъну жалчытуу сюзюлгенди.

Налчикде къол кѳтороу ѳтерик 102 участок барды. Ведомствону келечилери жыйылганылага от тюшгенде неда бир башха къыйын болууда адамланы кѳрүюу жерден чыгарылуу бѳлүмни жезиуде не этерге кереклисини юсюнден айтхандыла. Терк болушлукъ этген службаланы къалай чакыргыла болушгун эсгертенди, от ѳюлтючюле, солуу органданы эм кѳзлени зарандан сакъларган амалларын аныгъатхандыла.

Акърында ведомствону ишчилери къоркъуусулукъну жалчытууга жууапсы адамла бла инструктор бардыргъандыла. Алай бла айыруу участкалада от тюшоуге къоркъуусулукъну мекямланы башчылары жалчытырга борчлудула, дежурстволаны курауа уа айыруу комиссияны башчыларыны бююкларына салындады, деп билдиредиле министрстводан.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Саулыкъ

Биз татлыны нек сюебиз?

Кюн сайын шоколад плиткасыз болмай, аны къалхалай, энгте да бир конфетге, башха татлы затлагъа узала эсегиз, ол къыйлыкълар кѳр сѳлтаулары болгъанларын билгиз. Иш мында жалаңда кесин къолгъа алыу бла чекленди къалмайды, дейди Аш-азыккы эмда биотехнологияны федерал илму-излем арасында «Саулыкъ эмда спорт аш» деген клиника диагностика къаууму башчысы, врач-диетолог Екатерина Бурлева.

этилген ашарыкъла.

МУДАХЛЫКЪ БИЙЛЕУ
Адамны хали эрттенденден окуна тапсы эсе, бютонда кюн да булутту, мухуз болуп тура эсе, ол татлыга узалады. Нек дегенде аллай ашарыкъла «кыуаныч» гормонун (серотонин) кѳбейтеди. Алай анча саулыкъларга конфетледен эсе азыракъ хата салган продуктла да себеплик этеди, сѳз ююн, бананла. Татлыны орунла къатхан кѳетлени баша эгиди. Алай алагъа да артык къадылырга жарамды.

УТВЕДОДАНЫ АЗЫКЪЛЫ
Аны сувай болурга излеген, аны ююн кеслери тапсы диетала бла къыйналган жаш къызлада эсерге болушлукъ. Быйыл диетала асламында бек аз калориялы, терк аз эттен ашладан курауалады. Аны ююн татлы бютон изленди.

Мында эм игиси – диетолог врачла барса. Ол саулыкъларга, санагъа да хата салмай алгъаракъ болурча эни бир амал табарга болушлукъду.

ГЕНЕТИКА ЭНИКЛИК
Татлыны оздурганны сылтауу генетика бла байламлы эсе, аны ачыкъларган алай жетил болушк тюююдо. Поликлиникада терапевт неда эндокринолог да арсарсы ишекли болушлукъ деп айтханды тюююдо. Бир игиси – саулыкълар ашны тюрлюсюн бла мардасын тохтадырчуу специалистге барса.

АУРУУЛА
Адамны диабет бар эсе, къанында бал тузну мардасы азаяды. Быйлы саусула къалтыраууды тед, башым кетип барады, санларым тутмайды деп таргычуулуудула. Алай кезиуде татлы ашарыкъла бегирек изленди. Адам бир конфет къыйналды неда балны ашпал кѳргенлей, хали табаракъ болды.

Диабетден къыйналганла аурууларыны юсюнден биледиле, эндокринологланы къш туурларында турадыла. Врачла алагъа тийишли дарманла бередила. Ала айтхандан чыгарга жарарыкъ тюююдо.

ТОТЮН ИЧИУ
Адам тотюнон къойса, татлыга бегирек тартылып тебейди. Алгъын къолу тотюнге узалычу эсе, энди къык конфетге къарды. Бир осы къыйлыкъ башхасын алышды. Андан кытууру ююн, кесин къолга алырга керекди. Сѳз ююн, стресс болса, эспандер бла къол азыны ишлете, аны да нелай бир къыхсанан санап, эсин бѳлюрге болушлукъ. Ол а шаутюгледге да тап, татлыга да артыгы бла къадылазга иги.

УЛБАШАНЫ Мурат хазыраганды.

Газетни басмагъа «КМР-Мена» ГКУ-ну компьютер служба хазыр этгенди.
Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясына басмаганында Старовоу край, Кесюулу эл, Шималей орам, 5а
Газетни издательни тапшыруу ююн КМР-чи тарапы сыйыны федеральный управлениисы жууапсыдыла.
Телефон: 76-01-21
Газетини рошнотлагъа саклы ююн КМР-чи ресейге законсер общество жууапсыдыла.
Телефон: 42-69-34
Газет ийилгъа юк кер чыгъады - гезуире, орта, шабат кюнде.

Номерге графике кѳре 19.00 сагъада къол салындады 20.00 сагъада къол салындады
ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГАРМАЛА:
Кучкулданы Сафият - жууапсы секретарыны орунбасары; Гелъяны Валентина (1-2-чи бетле), Балланы Феруза (3, 4-чы бетле) - корректорла.
Тиражы 1451 экз. Заказ № 1236 Багъасы 10 сомду.
РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗАТЕЛЪНИ АДРЕСИ:

36000, Налчик, шахар, Ленин аты проспекти, 5.
электрон пошта: elbor_50@mail.ru